HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

מועדי ה' נאמרו שבת בראשית לא נאמרה בן עזאי אומר מועדי ה' נאמרו הפרת נדרים לא נאמרה ר' [א]יוסי בר נתן (א) גמיר לה להא מתניתא ולא ידע ליה לפרושה אזל בתריה דרב ששת לנהרדעא ולא אשכחיה אזל בתריה למחוזא אשכחיה אמר ליה מאי מועדי ה' נאמרו שבת בראשית לא נאמרה אמר ליה [א]מועדי ה' צריכין קידוש בית דין שבת בראשית אינה צריכה קידוש בית דין סלקא דעתך אמינא הואיל וכתיבי גבי מועדות תיבעי קידוש בית דין כמועדות קא משמע לן מאי מועדי ה' נאמרו הפרת נדרים לא נאמרה מועדי ה' צריכין מומחין הפרת נדרים אינה צריכה מומחין והא [1]ראשי המטות כתיב [ב]אמר רב חסדא אמר רבי יוחנן ביחיד מומחה [ג]תנן התם אמר רבן שמעון בן גמליאל לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיום הכפורים שבהן בנות ירושלים יוצאות בכלי לבן שאולין שלא לבייש את מי שאין לו [ד]בשלמא יום הכפורים יום סליחה ומחילה יום שנתנו בו לוחות אחרונות אלא חמשה עשר באב מאי היא אמר רב יהודה אמר שמואל יום שהותרו שבטים לבא זה בזה מאי דרוש [2]זה הדבר [ה]דבר זה לא יהא נוהג אלא בדור זה רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן יום שהותר שבט בנימן לבא בקהל דכתיב [3]ואיש ישראל נשבע במצפה לאמר איש ממנו לא יתן בתו לבנימן לאשה מאי דרוש ממנו ולא מבנינו רב דימי בר יוסף אמר רב נחמן יום שכלו בו מתי מדבר דאמר מר עד שלא כלו מתי מדבר

לא

מועדי ה' נאמרו. כוליה מפרש לקמיה: **מועדי ה' צריכין קידוש.** שהיו מקדשין את החדש על פי הראייה ומתוך כך מתקדש מועד בזמנו שלפי עיבור השנה ועיבור החדשים המועדים מתעכבין אבל המועדים עצמן לא היו מקדשין כי אם החדשים כדתנן בר"ה (דף כד.) לגבי קידוש החדש שאב בית דין אומר מקודש וכל העם עונין אחריו מקודש מקודש שנאמר אשר תקראו אותם [ו] קרי ביה אתם ותרי זימני מקודש מקודש נפקא לן מדכתיב [ז] מקראי קדש (ב) שהיו מקדשין את החדש על פי הראייה וזהו תיקון המועדות וקדושתן: **שבת בראשית אינה צריכה קידוש.** כעין שמקדשין המועדות על ידי קידוש ראשי חדשים אין מקדשין אחד בשבת להיות שביעי שלו שבת אלא לעולם יום שביעי שבת הוא בלא קידוש בית דין ונפקא ליה מדכתיב [ח] מועדי ה' יתירא דמצי למיכתב אלה אשר תקראו אותם מקראי קדש. שבת בראשית קרי לשבת משום דכל מועדות נמי כתיב בהו שבת שבתון הלכך קרי ליה שבת בראשית שמקודשת ובאה מששת ימי בראשית דבשבת ראשונה כתיב בו בויכולו [ט] ויקדש אותו: **גבי מועדות.** בפרשת שור או כשב (ויקרא כג): **מועדי ה' צריכין מומחין.** ולא מקדשי בג' הדיוטות כהפרת נדרים ולא ביחיד מומחה כהפרת נדרים אלא בשלשה מומחין כדילפינן בראש השנה [כה:] אין לך מומחה בישראל יותר ממשה רבינו וקאמר ליה רחמנא עד דאיכא אהרן בהדך דכתיב ויאמר ה' אל משה ואל אהרן וגו' החדש הזה לכם [י] ככם מומחין ואין בית דין שקול ומוסיפין עליהם עוד אחד: **תנן התם.** במס' תענית. ומשום דקאמר לקמן יום שהותרו שבטים כו' נקט לה: **שאולין.** שאפי' מי שיש לה היתה שואלת שלא לבייש את השואלת מחמת שאין לה כדאמרי' במסכת תענית (דף לא.) בת מלך שואלת מבת כהן גדול כו': **יום שנתנו בו לוחות האחרונות.** כדתניא בסדר עולם משה עלה [כ] בששה בסיון לקבל לוחות הראשונות וירד בי"ז בתמוז דהיינו בסוף ארבעים יום עלה בי"ח ובקש רחמים בשביל עון העגל שנא' ואתנפל לפני ה' את ארבעים היום ואת ארבעים הלילה אשר התנפלתי כי אמר ה' להשמיד אתכם (דברים ט) ובאותה שעה נתרצה הקב"ה לישראל ואמר לו למשה [שמות לד] פסל לך שני לוחות אבנים כראשונים וירד בכ"ח באב ופסל שני לוחות אבנים כדכתיב [שם] ויפסול שני לוחות אבנים כראשונים וישכם משה בבקר ועלה בכ"ט באב ועשה עוד מ' יום (ג) מל' באב עד י' בתשרי שנאמר [דברים י] ואנכי עמדתי בהר כימים הראשונים ארבעים וגו' בי' בתשרי הוא יום הכפורים נתרצה המקום בשמחה לישראל ואותו היום ירד משה והלוחות בידו: **יום שהותרו שבטים.** הכי הוה קים להו: **לבא זה בזה.** שהותרו הסבת נחלה שפסק אותו דור של באי הארץ שנאסר להם הסבת נחלה והשתא מיהא אם נשתיירו עדיין בני אדם שהיו באותו הדור אכתי באיסורייהו קיימי אבל שאר בני אדם שלא היו באותו הדור מותרין. ויש מפרשים יום שהותרו שבטים שהרי בט"ו באב כלו מתי מדבר כדלקמן וטעות הוא בידם שהרי לא לדור המדבר נאמר אלא לבאי הארץ בערבות מואב בסוף המ' שנה: **יום שהותר שבט בנימן.** כל הנך אמוראי לא פליגי אלא מר גמיר האי מרביה ומר גמיר האי מרביה: **שכלו בו מתי מדבר.** במדרש איכה [ל] יום שבטל בו החפר דאמר ר' לוי כל ערב תשעה באב היה כרוז יוצא הכל יצאו לחפור חפרין וישנין בהן ובשחרית הכרוז יוצא יבדלו החיים מן המתים והיו בודקין אותן ונמצאו ט"ו אלף ופרוטרוט חסרין בכל שנה וכך עשו מ' שנה יום לשנה יום לשנה [במדבר יד] הרי מ' שנה בשנה אחרונה עשו כן בדקו עצמן ונמצאו שלמים אמרו שמא טעינו בחשבון וכן בי' בו וכן בי"א וכן בי"ב וכן בי"ג ובי"ד עד דאיתמלי סיהרא כיון דאיתמלי סיהרא אמרו ביטל הקב"ה אותה גזירה קשה מעלינו ועשו משתה ושמחה ויו"ט: **דאמר מר כו'.** ולכך עשו ימי משתה ושמחה על הדיבור שחזר למשה:

לא

ושבת בראשית אינה צריכה קידוש בית דין. ואם תאמר דבסוף פרק קמא דקידושין (דף לז:) נפקא לן מדכתיב מושבותיכם דאמרינן התם מושבות דכתב רחמנא גבי שבת למה לי איצטריך ס"ד אמינא הואיל ובעינא דמועדות כתיבא תיבעי קידוש ב"ד כמועדות קמ"ל ויש לומר דרשא דהתם אתיא כבן עזאי דדריש הכא מועדי ה' נאמר הפרת נדרים לא נאמר [א] אי נמי אפי' לרבי יוסי הגלילי צריכין תרי קראי דאי לא כתיב אלא חד לא הוה ממעטינן אלא מומחין כתב קרא אחרינא למעוטי אפי' הדיוטות:

יום סליחה ומחילה. פירשתי בסוף מרובה (ב"ק דף פב. ד"ה כדי):

יום שכלו בו מתי מדבר. בשנה אחרונה נמי מתו וידעו שכבר כלתה גזרה כי כבר מתו כל בני כ' ולפי שהיו אבלים עד מקצת יום של ט"ו לא חזר הדיבור שאין השכינה שורה לא מתוך עצלות ולא מתוך עצבות כדאשכחן גבי יעקב (תנחומא פ' וישב) שכל אותן ימים שנתאבל על יוסף לא שרתה עליו שכינה כדאמר [בשבת (דף ל:)] ולכך כל ימי אבילתן של ישראל לא חזר הדיבור שבזכותן היה מדבר עם משה כדאמרי' בריש מכילתא דאמר ר' יעקב אומר צא ואמור להם שבזכותן אני מדבר עמך שכל אותן שלשים ושמונה שנה שהיה כועס על ישראל לא היה מדבר עם משה ואהרן שנאמר ויהי כאשר תמו וכו'. וממדרש איכה שהיה רבינו שמואל מביא ראיה קשיא טובא שאם לא מתו בשנה אחרונה למה נתעכב הדיבור שנה ויותר שלא חזר [ב] ועוד ט"ז אלף ופרוטרוט היה (ד) למות כל שנה ולפי מדרש איכה היו מתין חמשה עשר אלף ופרוטרוט בכל שנה ועוד למאן דאמר בירושלמי במועד קטן שכולן בני ששים מתו חידוש גדול הוא זה שצריך לומר שחמש עשרה אלפים ופרוטרוט נולדו במצרים בכל שנה זה קודם זה [ג] ועוד שלא היתה שמחה (ה) מפני הדיבור שחזור [אלא] שאז כי איתמלי סיהרא ידעו שפסקה גזרה מעליהם ועוד מה שמחה היא שקדמו למות מאשתקד והכתיב (שמות כג) את מספר ימיך אמלא ועוד אם מיהרו למות מאשתקד א"כ לא מתו בני ששים אותן שהושלמו להן עשרים שנה בשעת יציאתם שלכך תלה בכ' שנה לפי שהיו בני כ' בגלגלות ונראה לר"ת (ו) לפי מדרש איכה שלא מיהרו למות אלא בשנה אחרונה ביטל מהן הגזרה ונשארו מהן ט"ו אלף ופרוטרוט אותן שהיו ראוין למות בשנה אחרונה כמו שמצינו בחזקיהו דכתיב (מלכים ב כ) צו לביתך כי מת אתה והאריך לו הרבה [מ][והא דכתיב (במדבר כו) ולא נותר מהם איש כי אם כלב בן יפונה ויהושע בן נון היינו מאותן שראוין למות קודם שנתבטלה הגזרה דכלב ויהושע היו בני ארבעים בשלוח מרגלים כדפרישית לעיל (ד' קיז: ד"ה מכאן) אי נמי בתחלה נגזר אפי' על בני כ' בגלגלות ולבסוף ריחם עליהם הקב"ה ולא מתו אלא אותן שהיו בשעת גזרה לכל הפחות בני עשרים וחדש שחדש בשנה אחרת חשוב שנה ולא יום אחד כדאמרי' (מסכת פרה פ"א מ"ג) גבי פלגס שכל חדש שלם אינו לא שה ולא איל ונשארו בשנה אחרונה כל אותן שהיו בני כ' בגלגלות][נ] הכי נמי אשכחן בדילוג קץ זכו כי גר יהיה זרעך מילחק לא זכו ועבדום וענו אותם וכו' והשתא אתי שפיר דמשום חמשה עשר אלפים ופרוטרוט לשנה לא נתייחד הדיבור עד חמשה עשר באב של שנה אחרונה שהיו ראוין למות והיו עליבין בכך עד דאיתמלי סיהרא ומה שהקשה ר"ת לפירוש הקונטרס למה נשתהה הדיבור שנה ויותר י"ל נמי שאין השכינה שורה לא מתוך עצבות והן היו עליבין לפי שהיו סבורין למות באותה שנה והאי דנקט נמי חמשה עשר אלפים ופרוטרוט לאו על כל שנה ושנה קאמר אלא רוב השנים [ד] ומיהו קשה על פירוש רבינו שמואל דלמה חפרו קברים בשנה אחרונה כיון שמאשתקד מתו כל אותן שהיו ראוין למות שכל אחד היה יודע בעצמו שלא היה מבן עשרים ועד ששים מפקודי משה ואהרן:

שבעה

מסורת הש"ס

א) [בנדרים עח. איתא רב אסי], ב) [לעיל קכ: וש"נ], ג) תענית כו:, ד) שם ל: [ע"ש כמה שינוים], ה) [לעיל קכ.], ו) [ויקרא כג], ז) [שם], ח) [ויקרא כג], ט) [בראשית ב], י) [שמות יב], כ) ס"א בשבעה, ל) [פתיחתא דאיכה רבה לג], מ) גליון, נ) ע"כ,

הגהות הב"ח

(א) גמ' רבי יוסי בר נתן הוה גמיר: (ב) רשב"ם ד"ה מועדי ה' וכו' מדכתיב מקראי קדש וזהו תיקון המועדות וקדושתן כשהיו מקדשין את החדש על פי הראיה הס"ד: (ג) ד"ה יום שנתנו וכו' עשה עוד מ' יום ומ' לילה מלמ"ד באב: (ד) תום' ד"ה יום שכלו וכו' ט"ז אלף ופרוטרוט היה ראוי למות בכל שנה: (ה) בא"ד שלא היתה שמחה לפני הדיבור אלא כשחזר שאף כי לא אתמלי סיהרא ידעו: (ו) בא"ד ונראה לר"ת לפרש לפי מדרש:

מוסף תוספות

א. ושבת בראשית נפקא להו ממושבותיכם דלכו"ע שבת בראשית אינה צריכה קדוש ב"ד, ומשמעות דורשין איכא בינייהו. רמב"ן. ב. שהרי ליכא ספיקא קמי קוב"ה ויודע היה שנתבטלה הגזרה. ריטב"א. ג. [ו]זה דבר של תימה האיך מיתרמו בכל שנה חמשה עשר אלף בני ששים לא פחות ולא יותר. שם. ד. שלא מתו חמשה עשר אלף ופרוטרוט בכל שנה אלא דאשמועינן שכך עולה החשבון בכל שנה אבל יש שנים שמתו יותר ויש שנים שלא מתו כ"כ כפי מה שהיו שנותיהם שהיו בני ששים, ולא היה יוצא לחפור אלא מי שהתחיל ליכנס בשנת הששים. שם.

רבינו גרשום

שבת בראשית לא נאמר'. משום הכי קרי לה שבת בראשית כדכתיב וישבות ביום השביעי ומשמה של שבת זו א) שבת בראשית ויש שבתות אחרות כדכתיב ביום הראשון שבתון ועוד כתיב והיתה שבת הארץ וגו' ושבת של יום הכפורים ועוד כמה שבתות לפי עניינן אבל שבת בראשית היתה לכל השבתות: מועדי ה' צריכין קדוש בית דין. דכתיב אשר תקראו אותם מועדי קדש שמעברין את החודש ואת השנים ומקדשין זמנים: שבת בראשית אינה צריכה קידוש. משום דבכל שבעה ושבעה ימים שבת היא: מועדי ה' צריכין מומחה. לקדשן: ביחיד מומחה. הא אין מומחה בג' הדיוטות: יום שנתנו בו לוחות האחרונות. חשוב מיום שנשתברו הלוחות הן ארבעים וארבעים יום עד יום הכפורים: מאי דרוש. והתירו לבוא זה בזה והכתיב לא תסוב נחלה: ב) קודם מתי מדבר.

א) אולי צ"ל ומשמה של שבת זו נקראו כל השבתות שבת בראשית: ב) נראה דצ"ל עד שלא כלו מתי מדבר לא היה דיבור עם משה פה אל פה וכמו דכתיב פה כו':

עין משפט
נר מצוה

לז א מיי' פ"א מהל' קידוש החדש הל' ה:

תורה אור השלם

1 וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה יְיָ: במדבר ל ב

2 זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה יְיָ לִבְנוֹת צְלָפְחָד לֵאמֹר לַטּוֹב בְּעֵינֵיהֶם תִּהְיֶינָה לְנָשִׁים אַךְ לְמִשְׁפַּחַת מַטֵּה אֲבִיהֶם תִּהְיֶינָה לְנָשִׁים: במדבר לו ו

3 וְאִישׁ יִשְׂרָאֵל נִשְׁבַּע בַּמִּצְפָּה לֵאמֹר אִישׁ מִמֶּנּוּ לֹא יִתֵּן בִּתּוֹ לְבִנְיָמִן לְאִשָּׁה: שופטים כא א

מוסף רש"י

מועדי ה' צריכין קידוש ב"ד. דכתיב אשר תקראו אותם במועדם (נדרים עח:). **שבת בראשית אינה צריכה קידוש ב"ד.** דקיימא וקדשה מאליה (שם). **בכלי לבן שאולין.** שכולן שואלות זו מזו אפילו עשירות כדי שלא לבייש כו' (תענית כו:). **יום שנתנו בו לוחות אחרונות.** שבי"ז בתמוז ירד משה מן ההר תחלה ושיבר את הלוחות, ובי"ח טחן את העגל ודן את הפושעים ועלה למרום, נשתהה שם שמונים יום, ארבעים יום עמד בתפלה, דכתיב (דברים ט) ואתנפל לפני ה' ארבעים יום וארבעים לילה, וארבעים יום עמד כבראשונה, חשוב מי"ז בתמוז ועד יום הכפורים והוו להו שמונים יום, י"ב שנשתיירו מתמוז דהוא חסר ושלשים דאב וכ"ט דאלול הרי ע"א וט' דתשרי הרי פ' יום, וליל יום כפור השלים כנגד לילו של י"ז תמוז דלא הוה בחושבניה, דהא נפק ליה כבר בשעה שעלה, השתא הוו להו פ' שלמין לילה ויום, ובוקר יום כפור ירד שהוא י' בתשרי, ואותו היום נקבע ליום כפור, להודיע שמחל וניחם על הרעה אשר דבר לעשות לעמו, ועל כן נקבע יום כפור בי' בתשרי. כך שמעתי (תענית ל:). **שהותרו שבטים לבא זה בזה.** דרחמנא אמר וכל בת יורשת נחלה וגו' וכתיב ולא תסוב נחלה ממטה למטה אחר כי איש בנחלתו ידבקו בני ישראל, ועמדו והתירו דבר זה בחמשה עשר באב (שם). **זה הדבר.** אשר צוה ה' לבנות צלפחד וגו'. זה מיעוט הוא, כלומר לא יהיה דבר זה נוהג אלא בדור זה, בדור של בנות צלפחד (שם). **שהותר שבט בנימין לבא בקהל.** ליטא נשים, לפי שנשבעו ישראל מלהינשא להם כדכתיב בשופטים (שם). **ממנו.** מיעוט הוא, דכתיב איש ממנו לא יתן בתו לבנימין, לא גזרו אלא מהם, אבל מבניהם לא גזרו (שם). **יום שכלו בו מתי מדבר.** דתניא כל ארבעים שנה שהיו במדבר, בכל ערב תשעה באב היה הכרוז יוצא ואומר צאו לחפור, והיה כל אחד ואחד יוצא וחופר לו קבר וישן בו, שמא ימות קודם שיחפור, ולמחר הכרוז יוצא וקורא יבדלו חיים מן המתים, וכל שהיה בו נפש חיים היה עומד ויוצא, וכל שנה היו עושין כן, ובשנת ארבעים שנה עשו ולמחר עמדו כולן חיים, וכיון שראו כך תמהו ואמרו שמא טעינו בחשבון החדש, חזרו ושכבו בקבריהן בלילות עד ליל חמשה עשר, וכיון שראו שנתמלאה הלבנה ולא מת אחד מהם, ידעו שחשבון חדש מכוון וכבר מ' שנה של גזירה נשלמו, קבעו אותו הדור לאותו היום יו"ט (שם). **דאמר מר כו'.** לפיכך יו"ט הוא (שם).